

KUR'AN: PROLJEĆE SRCA TVOGA

Dr. Džemaludin LATIĆ

E'udhu billahi mineš-šejtani'r-radžim!
Bismillahi'r-Rahmani'r-Rahim:
(Utječem se Allahu od šejtana prokletoga!
U ime Allaha, svemu Dobročinitelja,
Milostivoga:)

On je, zaista, Kur'an plemeniti
u Knjizi brižljivo čuvanoj –
dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti -
on je Objava od Gospodara svjetova!
Pa kako ovaj Govor možete omalovažavati?!
(El-Waqi'a, Događaj, 77-81)

Kur'an je posljednja sveta Knjiga, koju je Stvoritelj svih svjetova i ljudi, Allah, dželle šanuhu (Uzvišeni), objavio Svome posljednjem vjerovjesniku Muhammedu, sallallahu 'alejhi we selleme (Allah ga blagoslovio i mir mu podario), preko meleka Džibrila, alejhi's-salam (mir neka je s njime), na arapskome jeziku u VII. stoljeću po Isau, alejhi's-salam, u periodu od 610. do 632. godine.

Izvorno, El- Qur'an znači «ono što se čita» (od glagola qare'e jaqr'u – čitati, razumijevati, pamtiti, usvajati, istraživati), čime se sugerije da je riječ o knjizi koja čitavim svojim izrazom i sadržajem traži da se stalno «uči», čita, tumači i razumijeva.

Muslimani vjeruju da Kur'an prethodi stvaranju svijeta i svome arapskom jeziku, što je suprotno uobičajenom mišljenju da je knjiga produžetak usmene riječi. «Majka Knjige» (Ummu'l-Kitab), čiju misterioznu formu spominje sam Kur'an (85, 22), jeste nestvoreni

Kur'an, njegov arhetip ispisan na Nebu ne kao Božije djelo već kao Njegovo svojstvo ili emanacija.

Zbog toga je kur'anski jezik praoblik koji je nemoguće oponašati. Kur'an nije ni prozno ni poetsko djelo; nema načina da se on klasificira u bilo koji književni rod ili vrstu. Kao što je Allah – dželle šanuhu – za Sebe rekao da Mu ništa nije slično (Lejse kemithlihi šej'un, 42,11), tako isto ni Njegovoj Knjizi nijedna druga ljudska usmena ili pisana tvorevina nije slična. «Kur'an nadvisuje svaku drugu knjigu kao što Stvoritelj nadvisuje svako Svoje stvorenje, «rekao je Muhammed sallallahu 'alejhi we selleme.

Za dobar dio čovječanstva, Kur'an je nepoznanica prije svega zbog svoje stilske specifičnosti, ali i zbog mnogih drugih razloga. Onima koji nemaju elementarna znanja o njemu kao i onim obrazovanim slojevima koji žive sa predrasudama o islamu i Kur'anu kao njegovom glavnom izvoru, Kur'an liči na «zbrkanu» ili «nepoetičnu» knjigu koja «skače» s teme na temu, koja je «dosadna» u svojoj besjedi, čija su kazivanja rasuta naoko bez reda, koja samo aludira na mikro i makro svjetove, na povijesne i apokaliptične događaje i koja je puna «nesvrhovitih» ponavljanja. («Kur'an je težak onome ko ga mrzi,» rekao je Muhammed sallallahu 'alejhi we selleme.)

Pogotovo se ovo odnosi na evropskog sekulariziranog čitaoca industrijskog i post-industrijskog doba kod koga je religiozna emocija potisnuta pred svjetovnim pobudama,

koji je svikao na poetiku književnih djela koja evociraju, dugo opisuju i imaju pripovjedačku nit i kakav-takav kompozicioni red i «dokazni postupak». Nasuprot ovakvom, postoji i drugo čitalačko iskustvo Kur'ana.

Šire upoznavanje s njegovim izvornikom i slušanje njegova svečanog recitiranja ili «učenja», slušanje kur'anskog «zvučnog vodo-pada», oduševljava čak i ljude za koje Kur'an ne predstavlja Božiju Riječ.

Sveti spisi - kaže Frithjof Schuon - sadržajem su vezani primarno za transcendentalni svijet i formalno su nepovezani. Oni su sveti ne toliko zbog tematike koju tretiraju koliko zbog nivoa nadahnuća, zbog toga što posjeduju apsolutnu izvjesnost i što izmiču shvatanju i istraživanju običnog ljudskog uma. Ne samo Kur'an, nego i Biblija, Bhagavadgita, Tora i Mišna «zatvorene» su knjige u tom smislu što zahtijevaju posvećene upućivače koji će nas uvesti u predvorja njihova simboličkog jezičkog anagrama.

U tekstovima tih knjiga susrećemo se s nejasnoćama, prividnom nepovezanošću, ponavljanjima, tautologizmima i aluzijama punim značenja. Njihove izreke, izvori metafizičke i eshatološke mudrosti, znaju da se prekidaju, nastavljaju i prizivaju jedna drugu. Bog govori sažeto, kažu rabini.

Bog je – smatrao je Augustin – «namjerno stavio nejasnoće u svete Knjige kojima je On Sam nadahnuće - da bismo bili podstaknuti da ih čitamo i proučavamo s većom pažnjom i da bismo se potčinili u poniznosti na osnovu spasonosnog saznanja o ograničenim mogućnostima našeg shvatanja». «Kao da je Bog – nastavlja Schuon – želeći izraziti hiljadu istina, imao samo desetinu riječi na raspolaganju.»²

Kur'an ima 6236 ajeta svrstanih u 114 sura, 77.934 riječi i 1 milion i 27.000 harfova.³ Međutim, prema istraživanjima Mustansira Mira,⁴ Kur'an ima samo 1702 idiomatske riječi, tj. toliko onih riječi koje su poslužile kao osnova za izvođenje ostalih riječi istog i/li – najčešće - sličnog značenja.

Potpuno razumijevanje Kur'ana je - iz perspektive ljudskih duhovnih i intelektualnih

moći – nemoguće; ono je rezervisano samo za Onoga koji je objavio Kur'an; samo On sve zna, samo On Svojim znanjem obuhvata neiscrpna značenja i bezbrojne krasote Svoga Pisma koje je – iz Svoje beskrajne milosti i savršene pravde – uputio čovječanstvu. Pa iako je čitavo čovječanstvo pozvano da čuje i razumijeva ovo Pismo (El- Kitab, od ketebe jektubu - pisati) i da živi u skladu sa njegovim napucima, njega ispravno razumijevaju i tumače samo oni koji vjeruju u njegovu Božansko porijeklo. Za njih, Kur'an je Knjiga savršenog sklada i smisla, «savršeni diktat» ili Objava Stvoritelja i Uzdržavatelja svih svjetova (tenzilum min Rabbi'l-'alemin, 56, 80) i univerzalno i najveće (jezičko) čudo (el-mu'džizetu'l-kubra) s kojim je došao posljednji u nizu Allahovih, dželle šanuhu, vjerovjesnika i poslanika, Muhammed, sallallahu 'alejhi we selleme. Upravo je taj poslanik dao najbolju «definiciju» Kur'ana kada je rekao:

«U Kur'anu su sadržane vijesti o onome što je bilo prije vas i o onome što će doći poslije vas; on presuđuje između vas; on je jasni, ozbiljni govor, a ne neka lakrdija! Silnika koji ga napusti Allah će uništiti, a ko bude tražio uputu izvan njega, Allah će u zabludi ostaviti! On je čvrsta Allahova spona; on je opomena mudra; on je Pravi Put! Njega strasti ne mogu iskriviti niti ga (zli) jezici mogu zamrsiti! Učeni se njega nikada ne mogu zasititi, niti njegovo stalno ponavljanje može dosaditi! Nema kraja njegovim čudima! Kada su ga čuli, džini nisu mogli odoljeti da ne ushiknu: «Mi smo, zaista, Kur'an koji izaziva divljenje slušali! On vodi onome što je najpametnije!» Ko po Kur'anu govori – istinu govori! Ko po Kur'anu postupa – bit će nagrađen! Ko po Kur'anu sudi – pravedno sudi! Ko Kur'anu poziva – sam je upućen na Pravi Put!»⁵

Mufessiri (oni koji najbolje poznaju Kur'an i koji ga tumače) donijeli su više definicija ove Allahove, dželle šanuhu, Knjige, od kojih je najprihvaćenija slijedeća:

“Kur'an je Allahov Govor, koji je nadnaravan, koga je nemoguće oponašati, objavljen sa Plemenitih Visina našem poslaniku Muhammedu, sallallahu 'alejhi we selleme,

zapisan u zbirke i prenesen vjerodostojno; njegovo «učenje» je ibadet, pobožni čin.»⁶

Iz gornjeg hadisa i ove tefsirske definicije može se, otprilike, vidjeti i koliko je Kur'an stilski neobičan, i koliko je tematski raznovrstan, i koliko je sadržajno dubok, slojevit, neiscrpan, i koliki uticaj vrši na svoje recipijente, i kako je vjerodostojno prenesen i sačuvan... On je i historijska knjiga, i pravni zakonik, i knjiga o astronomiji, embriologiji, okeanografiji, biologiji, geologiji... i uvijek više od toga: on je vjerska knjiga koja vodi Ispravnom, Allahovom Putu, aqwemu: onome što je najbolje i najdragocjenije (17, 9), knjiga čije vrijednosti (qime, pl. qijem) uzvisuje svako vrijeme. Knjiga o životu, knjiga o Bogu, ali i knjiga o čovjeku.

Imena i atributa koja je Allah, dželle šanuhu, dao Svojoj Knjizi svjedoče o njoj i njezinim ciljevima. Ovo su njegova imena: *El-Kitab* – Allahovo Pismo čovječanstvu (2,2), *El-Furqan* – Knjiga koja u svakom vremenu rastavlja Istinu od laži, pravdu od krivde (25,1), *Edh-Dhikr* – Opomena ljudima i narodima (15,9), *Šifa'* – Lijek vjernicima (10,57), *Huden* – Vodič na Pravi Put (72,13), *Hukm* – Sudija u svim sporovima (13,39), *Hikmet* – Mudrost (17,39), *Rahmet* – Milost vjernicima (10,57), *Ruh* – Onaj koji oživljava zaboravna srca (42,52), *Hajr* – Dobro (3,104), *El-Bejan* – Jasno tumačenje (3,138), *Ni'met* – Blagodat, Nimet (93,11), *El-Burhan* – Jasni dokaz (4,173), *En-Nur* – Svjetlo (7,156), *El-Haqq* – od Allaha – dželle šanuhu – dostavljena Istina (17,81), *Hablullah* – Allahovo – dželle šanuhu – uže spušteno od nebesa do Zemlje.

A ovo su njegovi atributi koje susrećemo na više mjesta u njemu: *Kitabun mubin* – jasna Knjiga izražena naljepšim jezikom, *Qur'anun kerim* – Kur'an plemeniti, *Qur'anun medžid* – Kur'an veličanstveni, *Kitabun hakim* – Knjiga mudra, *Qur'anun 'azim* – Kur'an uzvišeni i moćni, *mutahher* – Kur'an čisti, a mi ćemo se, za potrebe ovog predgovora, posebno zadržati na atributu *mubarek* – blagoslovljeni, beričetni Kur'an:

Knjiga koja ti se, Muhammede, objavljuje beričetna je – da bi oni duboko razmišljali o

njezinim ajetima i da bi oni koji su oštromni bili opomenuti (38, 29).

Ovaj atribut mubarek iz Kur'ana je prešao u sve jezike balkanskih naroda koji u svojim leksičkim fondovima imaju riječi beričet i beričetan. Prema jednom od najpoznatijih ranih semantičara Kur'ana, Ragibu Isfahaniju, arapska riječ bereket označava «neiscrpu blagodat čiji se izvor ne vidi, a čiji su plodovi nesagledivi.»⁷ Tako je beričetna kiša; beričetna je zemlja; beričetna je godina... Beričetan je Kur'an koji, ma o čemu govorio i ma šta propisivao, donosi nesagledivu blagodat čovječanstvu i svakome ko mu priđe čista srca. «Učite Kur'an,» savjetovao je Ebu Omer Baheli, jer je to Knjiga koja je puna plodova i koja vas neće iznevjeriti!» A poznati ashab Ebu Hurejre je rekao:»Opskrba stanara kuće u kojoj se uči Kur'an povećava se, njihova dobra postaju veća i meleci borave u njoj, a opskrba kuće u kojoj se ne uči Kur'an smanjuje se, njihova sreća nestaje, meleci izlaze iz nje, a šejtani ulaze u nju!»⁸

Stoga, dragi naš brate i sestro, dok uzimaš ovaj Mushaf, ovu mudžizu, u ruke i dok se pripremaš da čitaš njegov prijevod na tvome maternjem romskom jeziku, koga je sačinio Muharem Serbezovski, student Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu i sin našeg imama iz Skoplja, hafiza Durmiša – neka je Allahov rahmet njegovoj duši i neka Allah, dželle šanuhu, nagradi Muharema i sve njegove saradnike za ovaj njihov plemeniti trud, dobro pripremi svoje srce i čitav svoj duh, i znaj: s kakvim srcem priđeš Kur'anu, tako će ti Kur'an uzvratiti. Onaj ko Kur'anu prilazi stegnuta srca, sa sumnjama i neiskrenim namjerama, dok bude čitao uzvišene Allahove Riječi, osjetit će grč i zlobu i povećat će svoje nevjerovanje, a onaj ko očisti svoje tijelo i svoju dušu (dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti) od svih prljavština i od svih sumnji, licemjernih i zlih namjera, on će u Kur'anu otkriti «proljeće srca svoga», kako se jednom izrazio poslanik Muhammed, sallallahu 'alejhi we selleme.

Kao i svako proljeće, i ovo proljeće, koje ti se najavljuje dok uzimaš Kur'an u ruke, sa

sobom nosi svoj nepregledni nakit i beričet: raskoš sunca, bijeli behar, svježe zelenilo, pjesmu razdraganih ptica, život koji se budi...

Zato ćemo se u ovom predgovoru – da biste što bolje bili upućeni u Kur'an – najprije upoznati sa kulturom ophođenja prema Kur'anu.

Pristupanje Kur'anu

Znaj, dakle – Allah ti se smilovao – da Kur'an nije knjiga kao ostale knjige i da on traži da mu se na poseban način iskazuje poštovanje. On je Knjiga tvoga Stvoritelja i prilazi mu kao da se tebi objavljuje, sada, ovoga časa.

On se drži u lijepom okviru ili povezu i na visokom mjestu, i nikad se ne spušta ispod pasa. Prije nego što počneš da ga učiš na arapskome jeziku ili da čitaš njegov prijevod, treba da bude čisto tvoje tijelo i odijelo i ono mjesto gdje ćeš se družiti sa Kur'anom. Neka ti je stalno na umu da ti, učeći Kur'an ili čitajući njegov prijevod, razgovaraš sa Allahom, dželle šanuhu. Stoga, uzmi abdest, s Euzom i Bismillom uzmi Kur'an, stavi ga na rahle ispred sebe, sjedni podavivši noge i okreni se prema Kibli. Čitavim svojim bićem pokaži poniznost svoju pred Pismom koje ti je poslao tvoj Stvoritelj i Gospodar sedmerih nebesa i sedam Zemalja, i obori svoju glavu - baš kao što učenik sjedi pred svojim učiteljem. Otvori Kur'an i uči ga sa najvećim poštovanjem i pažnjom, sa namjerom da ono što te on savjetuje poslušaj drage volje. Znaj, dragi moj brate, da je u Tevratu, koji je objavljen Musau, alejhi's-salam, rečeno: «Allah kaže: O, robovi Moji, zar Me se ne stidite?! Ako vam na putovanju dođe pismo od vašeg prijatelja, vi se odmah sklanjate ustranu pored puta i sa pažnjom čitate svaku njegovu riječ i rečenicu ne želeći ispustiti ništa iz njega. Ja sam vam poslao Svoje Pismo i vidim sa kakvom ga pažnjom čitate i kako slijedite njegove naredbe i zabrane, ali vi ste okrenuli svoja lica od njega! Robovi Moji, da li je važnije Moje ili pismo vašeg prijatelja?! Ja sam sa vama, Ja vam govorim, ali su se neki od vas okrenuli od Mene! Jesam li vam važniji Ja ili vaš prijatelj?!»

Nakon što si zatražio utočište kod Allaha

od šejtana prokletoga, prouči sure En-Nas i Fatihu. Uči Kur'an po tedžvidu, ukrašenom izgovoru. Allahov poslanik Muhammed, sallallahu 'alejhi we selleme, rekao je: «Allah nije naredio uljepšavanje glasa ni kod čega osim kod učenja Kur'ana.» «Onaj ko ne uči Kur'an prijatnim glasom ne pripada nama.» Znaj da je Uzvišeni, zajedno sa sadržajem ili tekstom Svoga Pisma, objavio i pravila po kojima se taj sadržaj izgovara, i da se po tim pravilima mogu učiti samo riječi Njegove veličanstvene Knjige. «We rettili'l-Qur'ane tertila – Uči Kur'an razgovijetno!» (73, 4), ni previše brzo, ni previše polahko – kako bi svakoj njegovoj riječi, svakom ajetu i svakoj suri dao njihovo pravo, tj. tečno ih izgovorio i razmislio o njima. Znaj da Kur'an razgovara ne samo sa tvojim razumom već i sa tvojim srcem: (Pravi vjernici su samo oni čija se srca strahom ispune kad se Allah spomene, a kad im se riječi Njegove kazuju, vjerovanje im učvršćuju i samo se na Gospodara svoga oslanjaju – 8, 2).

Hazreti Aiša, supruga Allahova Poslanika, sallallahu 'alejhi we selleme, rekla je o čovjeku koji brzo uči Kur'an: «Ovaj čovjek niti uči Kur'an niti šuti!»

Kur'an uči prijatnim glasom i, pritom, nastoj da plačeš, jer je Muhammed, sallallahu 'alejhi we selleme, rekao: «Učite Kur'an i plačite! Ako ne možete plakati, onda barem učite plačnim glasom!» Ako ne možeš da liješ suze dok učiš Knjigu koja te opominje na tvoje grijeha, na dobra djela koja si propustio učiniti, na malo zahvaljivanja za bezbrojne Allahove, dželle šanuhu, nimete, na strahote smaka svijeta i Sudnjega dana, onda plači svojim srcem.

Uči Kur'an takvim glasom da možeš čuti samoga sebe. Smisao učenja Kur'ana je da čuješ ono što učiš. Ma koliko tih bio tvoj glas, Onaj s kojim razgovaraš dok učiš Kur'an – čuje. Dok klanjaš, također moraš učiti tako da čuješ samog sebe, inače, namaz ti nije valjan. U jednom hadisu stoji: »Tajno dijeljenje sadake donosi veću nagradu od javnog davanja; isto tako, tajno učenje Kur'ana donosi veću nagradu od javnog učenja.» U toku dana, od izlaska sunca do akšamskog namaza, Kur'an je preporučljivo učiti stišano, a u jacijsko doba

se on uči naglas. Glasno učenje Kur'ana budi nemarne, tjera šejtane i okuplja misli.

Osim ovih vanjskih, postoje i unutarnja pravila prilikom učenja Kur'ana. Prije svega, Allah te poživio, ti treba da budeš svjestan superiornosti i odlika Kur'ana. Riječi koje izgovaraš su Allahove Riječi u kojima leži nesaglediva mudrost. Kao što je ljudsko tijelo cijenjeno zbog svoje duše, tako su i riječi mudrosti cijenjene zbog svoga značenja.

Objavljene Allahove, dželle šanuhu, riječi imaju visok položaj. One su poput vladara koji se ne vidi, ali su njegova naređenja nadmoćna; one su poput sunca čije su zrake jasne, ali je njihov sastav tajna. Kad Allah, dželle šanuhu, kaže: Dodirnuti ga smiju samo oni koji su čisti, to onda znači troje: 1) da listove Kur'ana ne mogu dodirivati nečiste ruke i tijelo, 2) da njegove riječi ne može izgovarati svaki jezik i 3) da su njegovi smislovi i mudrosti zatvoreni za onaj um i ono srce koji u sebi sadrže bilo kakvu duhovnu prljavštinu i koji nisu osvijetljeni svjetlom časti i važnosti koju traži Kur'an veličanstveni.

Pažljivo učeći Kur'an, ti treba da razmišljaš o svakom njegovom ajetu, da dobro shvatiš Allahova, dželle šanuhu, svojstva, Njegovu vjeru (din), Njegove propise (šeriat) i Njegove vjerovjesnike.

Razumijevanje Kur'ana

Znaj da je Kur'an objavljen u insidžamu, postepeno; njegovi su ajeti stizali poput zvijezda (nedžm, pl. nudžum) i zauzimali – isto kao i zvijezde na nebu – svoje odabrano mjesto u savršenom sistemu kur'anskog univerzuma. Taj raspored ajeta u surama i sura u cjelini kur'anskoga tkiva izvršio je sam Muhammed, sallallahu 'alejhi we selleme, po uputama meleka Džibrila, 'alejhi's-selam. Taj raspored (tertibu'l- ajati we's-suweri) - raspored koji, dakle, nije dat hronološki, po vremenu objavljivanja, već po Allahovim, dželle šanuhu, uputama - ima svoju neodgonetnutu mudrost: svaki ajet izvire iz prethodnog i uvire u slijedećem ajetu, i svaki ajet je povezan sa svim ajetima u Kur'anu!

Ajet etimološki znači znak. U Kur'anu je ova imenica spomenuta oko četiri stotine puta odnoseći se na znakove u Allahovom, dželle šanuhu, stvaranju, na Njegove ranije Knjige i na dijelove kur'anskih sura. Etimološki, *suratun* u arapskome jeziku označava red kamenja u zidu, prednost, visok položaj ili kat zgrade. Uzet ćemo ovo posljednje značenje i zaključiti da je Kur'an «zgrada sastavljena od visokih katova,» odnosno da je Kur'an jedna velika visokopoštovana knjiga sastavljena od mnogo isto tako poštovanih knjiga.

Svaka sura sastavljena je od ajeta različite dužine. Samo neki od ajeta su rečenice: proste, proste proširene, nezavisnosložene ili zavisnosložene; neki su samo dijelovi rečenice: imenski ili glagolski dodaci; a neki su samo sigle, zbir nekoliko tajanstvenih slova, el-hurufu't-tehedždži, glasova koji se tečno i odjelito izgovaraju i čije puno značenje ne zna niko od ljudi. Neki ajeti imaju u sebi neku vrstu rime, drugi je nemaju, ali svi imaju svoju posebnu, neodoljivo lijepu melodioznost. Unutar nekih ajeta postoje stanke (fewasil), a svaki se završava posebnom kadencom, opuštenim glasom i predahom (ru'usu'l-aji), što Kur'anu, osim zvučne ljepote, priskrbuje semantičko isticanje pojedinih njegovih dijelova i semantičku zaokruženost i/li završnicu.

I kao što je ajete pogrešno (i uvrjedljivo!) nazivati stihovima, tako je i sure pogrešno nazivati poglavljima. Kur'an – kako smo ranije istakli – nije roman, niti zbirka pripovjedaka, priča ili novela; naime, tek na dva-tri mjesta (Jusuf, Nuh i Stanovnici Pećine) on ima kompoziciono jedinstvo i dovršenu fabulu; ostale fabule se, poput ponornice, prekidaju da bi ponovo izronile na nekom drugom mjestu, u nekoj drugoj suri – sa novim značenjskim i stilskim težištima u sebi i sa novim porukama.

Svoje nazive sure su dobile zbog različitih razloga, najčešće po frekventnom imenu koje se u njima susreće (Krava, Sofra, Pećina, Pješčane dine, Mravi, Sobe...), mnogo rjeđe po liku ili široj fabuli koju tretiraju (Jusuf, Nuh...), ili po najznačajnijoj temi ili kazivanju (Imranova porodica, Žene, Merjem,

Saveznici...), po upadljivim glagolima koji se javljaju ili ponavljaju u suri (Noćno putovanje, Padanje na sedždu, Rasprava...), ili po svojevrsnoj funkciji koju dotična sura ima u Kur'anu (Otvaranje, Jedinost Boga...) i sl. Već i po nazivima svojih sura vidi se koliko je Kur'an tematski rastresita, univerzalna i sveobuhvatna Knjiga. (Razmisli, npr., o razdaljini između teme zametka u hronološki prvoj suri El-'Aleq – Zametak i svemirskih galaksija u suri El-Burudž – Sazviježđa!)

Da bi se bolje razumijevao Kur'an - 'azimu šan (moćni i uzvišeni) – mufessiri su, preuzevši znanje o njemu od Poslanika i njegovih ashaba, sve sure podijelili na mekanske i medinske, zavisno od toga u kojem je gradu, s njegovom okolicom, koja sura objavljena. Ima sura čiji su jedni dijelovi objavljeni u Mekki, a drugi u Medini.

Mekanske sure, nastale u početnoj fazi islama, tematiziraju Božiju egzistenciju, Njegove attribute, eshatološka obećanja i kletve, etičke norme i sl. One su reski i široki eho u politeističkoj Mekki s čijim se lažnim vjerovanjem i moralnom anarhijom Muhammed, sallallahu 'alejhi we selleme, nepomirljivo sukobio.

Zato su ove sure, kojih ima oko devedeset, najčešće kratke, stilski vrlo blizu lirskim pjesmama, s ajetima – elipsama, s mnoštvom usklika i retoričkih pitanja, ukratko: usplamtjele po stilu.

Medinske sure, pak, koje su nastale u periodu postepenog trijumfa islama nad poganstvom, uglavnom tretiraju zakonodavstvo. Ima ih dvadeset i četiri, ali pošto su duge, zapremaju trećinu Kur'ana. Ajeti ovih sura uglavnom su završene rečenice, ritam im je usporen, diskurs racionaliziran, s malo emfaze, s obiljem riječi.

Osim toga, ti – Allah te blagoslovio – treba da znaš da Kur'an – 'azimu šan – u sebi sadrži suštinska učenja svih ranijih Allahovih, dželle šanuhu, Knjiga i Suhufa (Listova), kojih je bilo stotinu i četiri. Muhammed, sallallahu 'alejhi we selleme, kaže:

«Dato mi je sedam dugih sura umjesto Tevrata, sure koje imaju oko stotinu ajeta date su mi umjesto Indžila, kraće i međusobno slične sure date su mi umjesto Zebura, a meni

je data prednost s kraćim surama.»⁹

I kao što je Kur'an sažetak ranijih Objava, njegova uvodna sura, Fatiha (dosl. sura koja otvara Kur'an), sažetak je Kur'ana. Ona sadrži temeljna učenja, spoznaje ili teme ('ulum) koje će se detaljno (mufessalen) razrađivati kroz cijeli Kur'an. Ta učenja su:

1) o jedinstvu Boga i Njegovim svojstvima, na koja išarete ajeti: Hvala Allahu, Stvoritelju i Uzdržavatelju svih svjetova, svemu Dobro činitelju, Milostivome;

2) o proživljenju i Sudnjem danu, na šta išareti ajet: Vladaru Dana sudnjega;

3) o ibadetu, na šta išarete riječi: samo Tebi robujemo;

4) o duhovnom usavršavanju (es-suluk) slijedenjem kur'anskoga zakonodavstva, šeri'ata, na šta upućuju riječi: i samo od Tebe pomoći tražimo, uputi nas na Pravi Put;

5) o vjerovjesništvu, na šta išarete riječi: na Put onih na koje Si blagodati Svoje prosuo; i

6) o prošlim narodima, jednima koji su se spasili slijedeći Allahov Put i onim drugima koji su se upropastili odbijajući taj Put i prihvatajući griješenje, na šta upućuju prethodne i slijedeće riječi: a ne na put onih koji su izazvali (Tvoju) srdžbu i koji su zalutali.¹⁰

Nadalje, da bi ispravno razumijevao Kur'an, ti – Allah ti se nasmiješio – treba da znaš da u Kur'anu postoje jasni (muhkem) i manje jasni, višesmisleni ili nejasni (mutešabih) ajeti, o kojima Uzvišeni kaže:

«On tebi objavljuje Knjigu, u njoj su ajeti jasni, oni su glavnina Knjige, a drugi su manje jasni. Oni čija su srca pokvarena – željni smutnje i svoga tumačenja – slijede one što su manje jasni. A tumačenje njihovo zna samo Allah! Oni koji su dobro u nauku upućeni govore: 'Mi vjerujemo u njih, sve je od Gospodara našeg!'- A samo razumom obdareni shvaćaju (3, 7).»

Nejasni ajeti se tumače onim jasnim, ali pred većim brojem njih se – šuti. Oni su tu – kažu tumači Kur'ana – da Kur'an zauvijek drže izazovnim za raspitivanje o njemu i istraživanje njegovih smislova; Kur'an je, naime, zauvijek «otvorena knjiga» koja se nikad ne može

dokraja razumjeti.

Mnogi kur'anski ajeti imaju neposredne povode svoga objavljivanja (esbabu'n-nuzul).

Ti su povodi najprije sačuvani u prvoj, usmenoj fazi tefsira, a kasnije sabrani u posebnim knjigama. Neobično je važno da bar znaš da postoje ti povodi budući da se Kur'an ne može tumačiti bez njihova poznavanja. Ovo ističemo zbog toga što, ako se ne zna povod objavljivanja tih ajeta, čitalac Kur'ana može doći u nerazmrsive teškoće.

Znaj- Allah te blagoslovio – da u Kur'anu nema kontradiktornosti, ikhtilafa (4, 82) i da je njemu laž strana sa svih strana (41, 42). Međutim, to što na nekim mjestima preporučuje ili naređuje jednu vrstu ponašanja, a na drugim mjestima drugu vrstu ponašanja, to dolazi zbog njegove odlike da nikada ne bude zatečen životnim situacijama za koje on ne bi imao rješenje.

Zato mufessiri, kad tumače Allahovu, dželle šanuhu, Knjigu, ponekada daju prednost posebnosti povoda objavljivanja određenih ajeta (khususu's-sebeb), a ponekada daju prednost općenitosti njegova izraza ('umumu 'l-lafz). Na primjer, pogledajmo ove ajete:

Ti sa svakim – lijepo, i traži da se čine dobra djela, a nezalica se kloni (7, 199);

O, vjernici, živite svi u miru i ne idite stopama šejtanovim...! (2, 208);

Ti ćeš sigurno naći da su vjericima najbliži prijatelji oni koji govore:»Mi smo kršćani!« (5, 82);

O, sljedbenici Knjige (jevreji i kršćani), dođite da se okupimo oko Jedne Riječi, i nama i vama zajedničke! (3, 64)

i uporedimo ih sa slijedećim ajetima:

O, vjernici, ne uzimajte za prijatelje jevreje i kršćane! Oni su jedni drugima prijatelji! A njihov je i onaj između vas koji ih uzme za prijatelje...(5, 51);

Neka vjernici ne uzimaju za prijatelje nevjernike kad ima vjernika; a onoga ko to čini – Allah neće štiti! To učinite jedino da biste se od njih sačuvali...(3, 28).

Ovi su ajeti «kontradiktorni» koliko je kontradiktoran ljudski život, koji je pun različitih situacija. Prilikom tumačenja prvih ajeta, prednost ćemo dati općenitosti teksta ('umumu'l-lafz) – budući da je Kur'an Knjiga koja zagovara mir i koja nedvosmisleno i na više mjesta podučava da je sporazum bolji od sukoba, da šejtan poziva na neprijateljstvo, mržnju i rat, a da Allah, dželle šanuhu, poziva u mir, koegzistenciju i saradnju (v. npr. 49, 13, ajet koji je uklesan na zidu Ujedinjenih naroda).

Tumačeći drugu grupu ajeta, prednost ćemo dati posebnosti povoda njihova objavljivanja (khususu's-sebeb) – budući da su oni objavljeni u ratnoj situaciji (neposredno nakon Bitke na Uhudu, 625.g.) i važe samo u situacijama kada su muslimani napadnuti od strane jevreja ili kršćana.

Razumijevanje šeri'ata

U Kur'anu – 'azimu šan – naći ćeš mnogo ajeta koji sadrže Allahove, dželle šanuhu, propise (ahkam). Ima ih oko pet stotina, s tim da se nešto više od jedne trećine njih ponavlja na ovaj ili onaj način. Prema tim ajetima budi naročito oprezan – Allah te uputio – budući da su u svim vremenima, pa i u ovo naše vrijeme, najviše napadani upravo ti ajeti i ti propisi.

Allahovi, dželle šanuhu, propisi nazivaju se šeri'atom, a njihovo tumačenje naziva se fiqhom. Šeri'at je savršen i nepromjenljiv, a fiqh (dosl. razumijevanje, od glagola feqihe jefqahu - biti upućen, biti učen, shvatiti), kao ljudska tvorevina, nesavršen je i može se mijenjati.

Ti treba da znaš da je šeri'at Allahov, dželle šanuhu, pravni sistem i da je on jedan od tri najveća pravna sistema u historiji čovječanstva (uz rimski i anglosaksonski). Tako, ako se želi ispravno razumjeti šeri'at, on se treba sagledavati u njegovoj cjelini i ciljevima, a ne tumačiti izdvojeno i samovoljno ovaj ili onaj njegov dio ili propis.

Napadi na šeri'at najčešće se odnose na neke njegove kazne, tzv. hudud. Ti treba da znaš da te kazne nisu same sebi svrha, da se one izvršavaju tek nakon niza ispunjenih

preduvjeta i da je njihov glavni cilj da djeluju preventivno – kako bi se od teških krivičnih djela: ubistva nedužnog ljudskog bića, silovanja žena, prostitucije, seksualnih perverzija, krađe, drumskog razbojništva, otpadništva od islama i muslimanske zajednice... zaštitili ostali ljudi i kako se takva zlodjela ne bi ponavljala. Uostalom, ovakve ili, štaviše, rigoroznije kazne za ova krivična djela nalazimo i u ostalim svetim Knjigama, kod jevreja i kršćana, ali Zapadnjaci i licemjeri te Knjige ne nazivaju zaostalom i nehumanim kao što to čine sa veličanstvenim Kur'anom.

Uzmimo slijedeći primjer: seksualni manijak je silovao staricu i onda je udavio njezinom čarapom! Kakvu bi kaznu ti propisao tome čovjeku da je ta starica – ne dao Bog – bila tvoja majka ili sestra?

Znaj – Allah te zaštitio – da je Allah, dželle šanuhu, savršeni sudija i da je spomenute kazne propisao iz Svoje milosti prema ljudima, a ne iz Svoje srdžbe ili surovosti.

Njegove kazne štite one koji nedužno stradavaju ili bi mogli da stradaju od neodgojenih šejtanovih sljedbenika, u našem slučaju, rodbinu zadavljene starice i sve starice koje bi mogle stradati od dotičnog ili nekog drugog, potencijalnog siledžije i ubice.

Lijepo ime šeri'ata dolazi od glagola šere'a ješre'u – ići putem koji vodi do izvora bistre vode. Njegovi propisi su mnogobrojni, obuhvataju čitav život pojedinca i društva i važe u svakom vremenu i u svakom mjestu. Razradu tih propisa učinio je sam poslanik Muhammed, sallallahu 'alejhi we selleme, osnivači mezheba (vjerskih pravaca) i drugi mudžtehidi, eksperti za šeri'atsko pravo.

Etimologija njegove riječi sugerije slijedeću ideju: da oni koji izvršavaju njegove propise zadovolje svoju dušu kada ispune ono što Allah, dželle šanuhu, od njih traži kao što žedni putnik zadovolji svoju dušu kada pronade izvor i napije se. Dok budeš ulazio u njegove tajne, znaj da su ti propisi objavljivani postepeno i da se oni u pojedinačnu i društvenu praksu uvode postepeno. U tefsiru postoji jedna posebna disciplina koja se bavi komparacijom tih propisa, njihovim uspostavljanjem i dokidanjem (neskh). Niko ko ne poznaje ovu

disciplinu, uz ostale uvjete bez kojih se ne može tumačiti Allahova – dželle šanuhu – Knjiga, nema pravo da tumači šeri'at.¹¹

Tumačenje i prevođenje «sedam mora» Kur'ana

Znaj - Allah te čuvao – da je prevođenje Kur'ana u isto vrijeme i njegovo tumačenje te da su i jedno i drugo – prema većini učenjaka - dozvoljeni. Argumentacija za ovu dozvolu nalazi se u slijedećim ajetima:

On (Kur'an) je spomenut u Knjigama poslanika prijašnjih (26, 196).

... a svaki narod je imao onoga ko ga je na Pravi Put upućivao (13, 7).

Prema tome, Allah, dželle šanuhu, je Svoje Objave slao na različitim jezicima i nema nikakva razloga da se sadržaj Kur'ana ne prenosi i u druge jezike budući da je on – iako je objavljen na «jasnom arapskom jeziku» (26, 195 i dr.) – «svim narodima Opomena» (38, 87), dakle – upućen cijelom čovječanstvu.

Pa ako se može prevoditi, Kur'an se nikad ne može dokraja ni prevesti ni rastumačiti; prijevod Kur'ana nije Kur'an. Nije to čak ni «prijevod značenja Kur'ana», kako često stoji u naslovima mnogih prijevoda Allahove – dželle šanuhu – Knjige, nego je to - uvijek – prijevod samo nekih značenja Kur'ana. A što se tiče njegovih estetskih vrijednosti, sadržanih u njegovom arapskome jeziku, nijedan prijevod ni u jednom jeziku njih ni izdaleka ne zahvata.

Stoga, znaj:

Da su sva stabla na Zemlji pisaljke, a da se u more, kad presahne, ulije još sedam mora, ne bi se ispisale Allahove riječi; Allah je, uistinu, silan i mudar (31, 27).

To, između ostalog, stoga što Kur'an ima svoje vanjsko (zahr) i svoje unutarnje (batn) značenje, što on – prema Gazalijevim riječima- «više skriva nego što otkriva».

Abdullah ibn 'Abbas, utemeljitelj tefsirske nauke, kaže:

«Kur'an ima svoje grane i svoje ogranke, i svoje vanjsko i svoje unutarnje značenje!

Nema kraja njegovim čudima, niti se može stići do njegovih ciljeva! Onaj ko se udubi u nj sa blagošću, uspjeh će, a ko mu prilazi osoro, propast će! On ima svoje vijesti o nevidljivom svijetu (akhbar), i ima svoje primjere (emthal), i ono što je dopušteno (halal) i ono što je zabranjeno (haram), i ima svoje ajete u kojima su propisi koji dokidaju (nasikh) i propisi koji se dokidaju (mensukh), i svoje jasne (muhkem) i nejasne (mutešabih) ajete, i svoj zahr i svoj batn. Njegov zahr je njegov izraz, a njegov batn je njegovo tumačenje. Učeni ljudi se okupljaju oko njega, a blesavi se od njega udaljavaju!»¹²

Ragib Isfahani o značenjima Kur'ana

«Allah je učinio da Kur'an, kao jednu od svojih mudžiza, ima svojstvo da je obimom malehan, ali svojim značenjima obuhvata toliko mnogo da ograničeni ljudski razum nije u stanju da pobroji ta značenja, niti se ona ičim na ovom svijetu mogu domisliti... Pjesnik kaže da je Kur'an:

*poput mladog Mjeseca: kad ga razgledaš,
vidiš kako tvoje oči
vodi blistavoj svjetlosti, /
i poput Sunca u zenitu: njegova svjetlost
prekriva zemlje
od mašrika do magriba. //*

Da li tvoj um može domisliti 18.000 svjetova koje je stvorio i koje uzdržava Allah, dželle šanuhu, a o kojima se govori u samo četiri početne riječi sure Fatihe:

El-Hamdu lillahi Rabbi'l – 'alemin – Hvala Allahu, Stvoritelju i uzdržavatelju svih svjetova?
Da li možeš domisliti prostranstvo obuhvaćeno ovim ajetom:

*Rabbu'l-mašriqajni we Rabbu'l-magribejni -
Gospodar dviju krajnjih tačaka istoka i Gospodar
dviju krajnjih tačaka zapada (57, 17)?*

Da li možeš zamisliti *jewme tubleš-sera'ir* (86, 9) - Dan na kome će sve tajne svih (milijardi) ljudskih bića biti iznesene pred Allaha, dželle šanuhu? Možeš li domisliti proces o kome se govori u ovom ajetu: *Allah zna šta u zemlju ulazi, a šta iz nje izlazi, i šta se s neba spušta, a šta se na nj uspinje (34, 2)?*

Kako je lijepo rekao Muhammed, sallallahu 'alejhi we selleme:

«Svaki ajet ima svoje vanjsko (zahr) i unutarnje (batn) značenje; svaki harf ima svoju granicu (hadd); a svaka ta granica ima svoj osvit (matla')!»

Osvit o kome je riječ omogućuje se samo izabranima, onima koji se, u svome duhovnom usavršavanju, uspnu do stepena kada Allah – dželle šanuhu – šalje «kišu Svojih značenja» u njihova srca. «Kur'an je izvor za vjernike kao što je kiša izvor za zemlju,» rekao je Malik ibn Dinar.

Na kraju, poštovani brate, znaj da većina ljudi ne razumije značenja Kur'ana. Razlog tome je što šejtan zatvara vrata njihovih srca onoga časa kada oni počnu da griješe. Da bi ti – Allah te podučio i pročistio tvoje misli – što bolje razumio Njegovu veličanstvenu Knjigu, okani se griješenja, očisti svoje srce od grijeha i prepusti ga zrakama kur'anskoga Sunca. Neka ti je na umu da je Allahov poslanik Muhammed-sallallahu 'alejhi we selleme – rekao:

«Da šejtan ne luta po srcima ljudi, oni bi vidjeli tajne nevidljivoga svijeta!»

A Kur'an je došao iz nevidljivoga svijeta, gajba, i on govori o tome svijetu!

«Allahu, smiluj nam se zbog Kur'ana i radi Kur'ana! Učini Kur'an našom uputom, svjetlom, imamom i milošću! Gospodaru naš, podsjeti nas kad nešto iz Kur'ana zaboravimo, poduči nas onome što ne znamo iz njega i daj nam da budemo od onih koji Kur'an uče danju i noću! Gospodaru Svemira, učini da Kur'an bude dokaz u našu korist, a ne protiv nas, amin!»

Bilješke:

¹Svi prijevodi ajeta uzeti su iz Prijevoda Kur'ana Besima Korkuta, uz mjestimične naše modifikacije koje su nastale radi potreba ovoga teksta.

²V. njegovu studiju Understanding of Islam, London, 1965.

³Šire o tome v. u: Galal al din al Suyuti, al Itqan fi'ulum al Qur'an, I, u 19. poglavlju, Fi'adad suwarihi wa ayatihi wa kalimatih wa hurufih.

⁴V. u uvodniku njegove knjige Verbal idioms of the Qur'an, Center for Near Eastern and North African Studies, The University of Michigan, Ann Arbor, 1989.

⁵Hadis prenosi hazreti Alija. Navodi ga Ali Hasan al Arid u svojoj knjizi Tarih al 'ilm al tafsir wa manahidž al mufasssirin, Kairo, 1980, 143., odakle ga je preuzeo prof. dr. Enes Karić; v. njegov udžbenik Uvod u tefsirske znanosti, Sarajevo, 1988, 16.

⁶Enes Karić, nav. dj., 15. – Definicija je Subhi Salihova i Muse Šahina Lašina.

⁷Al Ragib al Asfahani, Mu'džam mufradat alfaz al Qur'an, Bejrut, Dar al fikr, bez godine izdanja.

⁸Navedeno prema: Abu Hamid Muhammad al Gazali, Ihya' 'ulum al din, I, poglavlje VIII, Kitab adab tilawat al Qur'an.- Svi naredni hadisi i mudre izreke pobožnjaka preuzeti su iz ovog znamenitog djela osim kad je naznačen neki drugi izvor.

⁹Enes Karić, nav. dj., 55. – Karić ovaj hadis preuzima od Badr al dina al Zarkašija, al Burhan fi 'ulum al Qur'an, I, 244.

¹⁰V. Suyutijev al Itqan, I, poglavlje XV: Ma unzila minhu 'ala ba'di al anbiya'i wa ma lam yunzal minhu 'ala ahadin qabla al nabiiyyi, s.a.w.s., i II, poglavlje LX: Fi fawatihi al suwari.

¹¹O šeri'atu v. šire u: Abu Ishaq al Šatibi al Garnati, al Muwafaqat fi usul al šari'a, I – IV, Bejrut, Dar al kutub al 'ilmiyya, bez godine izdanja; Ibn al Qayyim al Gawziyya, l'lam al muwaqqi'in'an Rabb al'alamin; Abu'Ala al Mawdudi, Islamic Law and Constitution, Lahore, 1960; v. i naš uvodnik "Šeri'at i njegov značaj za Bošnjake" u knjizi Yusufa al Qaradawija Halal i haram u islamu, Sarajevo, 1997.

¹²Citirano prema: Muhammad Husayn al Dhahabi, al Tafsir wa al mufasssirin, II, Kairo, Maktaba wahba, 383.

m**Summary****Dr. Džemaludin Latić****THE QUR'AN:
THE JOY OF ONE'S HEART**

This text represents a foreword to the translation of the Qur'an into Romany language currently in preparation for printing.

The author examines the phenomenon of the Qur'an translation, approach to the Qur'an and its unattainability in terms of its style and, in particular, its semantics. The goal of this foreword is to instruct people on how to approach the Holy Qur'an.

The author compiled the instruction on understanding the Holy Qur'an, in particular, understanding verses concerning specific reasons for revelation.

It also instructs on how to understand verses relating to legal regulations that comprise the Shari'ah. Shari'ah is under particular attack today by the representatives of the rigid secularism. The goal of this text is also to protect the reader of the translations of the Holy Qur'an from going astray as well as from the contemporary media, orientalist and diplomatic Islamophobia.

موجز**د. جمال الدين لاتيچ****القرآن الكريم: ربيع القلوب**

يعتبر هذا النص مقالا افتتاحيا لترجمة معاني القرآن الكريم إلى اللغة العجورية التي هي قيد الطبع، ويتحدث كاتب هذه الافتتاحية عن ظاهرة ترجمة معاني القرآن الكريم، وعن التعامل مع القرآن الكريم وإعجازه في الأسلوب ودلالة الألفاظ. ويهدف هذا المقال إلى تعليم الناس كيفية التعامل مع القرآن الكريم، إذ يقدم فيه الكاتب إرشادات تساعد على فهم القرآن الكريم، وخاصة الآيات المعروفة أسباب نزولها، ثم الآيات التي تتحدث عن الأحكام الفقهية التي تتكون منها الشريعة، تلك الشريعة التي تتعرض اليوم إلى هجمات قاسية من العلمانية المتحجرة.

كما يهدف هذا المقال الافتتاحي إلى حماية القارئ الذي يقرأ ترجمة معاني القرآن الكريم من الضلال ومن تأثير الكراهية الدبلوماسية والاستشراقية والإعلامية المعاصرة للإسلام.

